

Project: **Ontwikkeling Luchthaven Twente –
deelgebied Hangar 11 Oostkamp**

Notitie opgesteld door: G. Lubbers, adviseur ecologie / projectleider

Gecontroleerd door: R.J. Koops, adviseur ecologie

Projectnummer EW: 5681

Datum: 12 september 2013

Inleiding

Het projectgebied Oostkamp, en in het bijzonder het object Hangar 11, is één van de ontwikkelingslocaties binnen de ontwikkelingslocatie Luchthaven Twente. De ontwikkelingsmogelijkheden van het deelgebied zijn beschreven in het vastgestelde Ontwikkelingsplan 2012. Vooruitlopend op de verwachte vaststelling van het bestemmingsplan, wil ADT nu middels een projectafwijkingbesluit in de omgevingsvergunning een aantal gebruiksvormen vastleggen en mogelijk maken. Deze notitie is opgesteld als bijlage bij het verzoek om een projectafwijkingbesluit, als onderbouwing dat de voorgenomen ontwikkelingen niet in strijd zijn met de Flora- en faunawet en geen afbreuk doen aan bestaande natuurwaarden.

Voorgenomen gebruiksvormen en uitgangspunten

Deze notitie is opgesteld naar aanleiding van het Ontwerpbesluit omgevingsvergunning van de gemeente Enschede van 3 juni 2013. Door ADT is een kaartbeeld met begrenzing van het plangebied aangeleverd dat is toegevoegd in bijlage 1. Het projectafwijkingbesluit moet het mogelijk maken om voor de korte termijn (tot vaststelling van de bestemmingsplanwijziging) evenementen en/of bijeenkomsten te houden. Er wordt gebruik gemaakt van bestaande voorzieningen, zoals gebouwen en infrastructuur. De evenementen vinden plaats in de hangar, de rest van het plangebied in bijlage 1 wordt (mogelijk) gebruikt als parkeerruimte. Eventuele activiteiten in andere panden binnen de plangebiedsbegrenzing blijven buiten beschouwing. In het ontwerpbesluit wordt toegelicht dat het gaat om de volgende gebruiksvormen:

- Besloten bijeenkomsten, beurzen, tentoonstellingen, fairs, sportevenementen (behoudens gemotoriseerde sporten) en vergelijkbare activiteiten;
- Evenementen en bijeenkomsten waarbij versterkt muziekgeluid ten gehore wordt gebracht. Per evenement zijn maximaal 5.000 bezoekers die verdeeld over de dag komen toegestaan.

Bij deze gebruiksvormen zijn de volgende voorschriften van toepassing:

- Het evenement mag plaatsvinden tussen 09.00 en 01.00 uur;
- Het ten gehore brengen van (muziek)geluid in Hangar 11 is toegestaan op bepaalde dagen en tijden (zie voorschriften uit ontwerpbesluit);
- Het versterkte (muziek)geluid heeft een zodanige sterkte dat de normen op de gevel van dichtstbijzijnde woning buiten het luchthaventerrein niet worden overschreden (cf. de Handleiding meten en rekenen industrielawaai (1999);
  - 45dB(A) in de dagperiode
  - 40dB(A) in de avondperiode
  - 35dB(A) in de nachtperiode
- Er dient voorafgaand aan het evenement een plan van aanpak te worden aangeleverd met aandacht voor veiligheid, geluid, verkeer, parkeren, begin- en eindtijden en op- en afbouwtijden.

- Verlichting mag alleen parkeerplaatsen, rijbanen en voetpaden verlichten. De buitenkant van Hangar 11 wordt dus niet verlicht.

Essentieel bij dit alles is het feit dat er geen ruimtelijke ontwikkelingen plaatsvinden zoals sloop, (ver)bouw, kap van beplantingen etc. De hierboven genoemde gebruiksvormen gaan uit van reeds aanwezige bebouwing, infrastructuur en voorzieningen. Ook vinden er geen structurele wijzigingen plaats in de waterhuishouding en verlichting van het gebied.

Procedure Flora- en faunawet en ontwikkeling luchthaven

Ten behoeve van de ontwikkeling van het vliegveld is in 2010 een uitgebreid (veld)onderzoek uitgevoerd in het kader van de Flora- en faunawet (*Eelerwoude, 2010*). Dit om een beeld te krijgen welke beschermde planten- en diersoorten in het gebied aanwezig zijn, om vervolgens te komen tot een effectenbeoordeling op basis van de voorgenomen ruimtelijke ontwikkelingen. Vervolgens is in 2012 het Compensatie- & mitigatieplan Flora- en faunawet opgesteld waarin effecten zijn getoetst en compenserende maatregelen zijn uitgewerkt (*Eelerwoude, 2012*). Dit plan heeft ondermeer gediend als input in de vormgeving van de Nieuwe EHS, waar een groot deel van de natuurcompensatie zal plaatsvinden. Op dit moment wordt gewerkt aan het Soortmanagementplan waarmee in 2013 een generieke ontheffingsaanvraag Flora- en faunawet wordt ingediend.

Natuurwaarden in en rond het plangebied Hangar 11

De beschrijving van natuurwaarden en aanwezige beschermde soorten in het plangebied is gebaseerd op het onderzoek uit 2010 en aanvullende gebiedskennis uit ondermeer openbare databases. Binnen het deelgebied, dat overigens moet worden beschouwd als een onlosmakelijk onderdeel met het omliggende landschap, komen diverse beschermde planten- en diersoorten voor. Relevant in het kader van de Flora- en faunawet zijn vooral de soorten die een striktere bescherming genieten, de zgn. ‘tabel 2- en tabel 3-soorten’ en vogels.

Tabel 2 Flora- en faunawet

Hoewel niet vastgesteld, is het waarschijnlijk dat in de verschaalde, bloemrijke bermen en structuurrijke bosranden binnen het plangebied de levendbarende hagedis voorkomt. Op het vliegveld is een grote populatie aanwezig en de soort komt op diverse plaatsen in de omgeving voor. De bouselementen vormen potentieel leefgebied van de eekhoorn, waarin de soort zijn nesten bouwt. De steenmarter is een opportunist en komt in een grote diversiteit aan biotopen voor. Verblijfplaatsen worden ondermeer aangetroffen in gebouwen. Het is mogelijk dat beide soorten binnen het deelgebied verblijfplaatsen hebben.

Op de parkeerplaatsen en verharding van Oostkamp zijn in 2013 enkele tientallen exemplaren van de kruidachtige wilde marjolein aangetroffen (*eigen waarneming*). De locatie bevindt zich buiten de begrenzing van het plangebied. Gelet op de niet natuurlijke groeiplaats gaat het om verwilderde exemplaren uit tuinen of zaadmengsels uit de omgeving. Binnen de Flora- en faunawet geldt de soort echter als beschermd, omdat niet kan worden uitgesloten dat het een natuurlijke vestiging betreft en de soort zich in het wild kan handhaven.

Tabel 3 Flora- en faunawet

Alle vlermuizen behoren tot de groep van strikt beschermde tabel 3-soorten, zo ook de in en direct rond het plangebied aangetroffen soorten; gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis en ruige dwergvleermuis. Gewone dwergvleermuis en laatvlieger gelden daarbij als hoofdzakelijk gebouwenbewonend, de rosse vleermuis als boom(holte)bewonend en de ruige dwergvleermuis heeft zowel in gebouwen als in bomen zijn verblijfplaats.

Voor genoemde vlermuizen heeft het deelgebied vooral een functie als foerageergebied. Het gaat om kleine aantallen vlermuizen die vooral langs de bosranden en groenelementen foerageren. Er

Levendbarende hagedis (links) en laatvlieger (rechts).

zijn geen verblijfplaatsen of belangrijke vliegroutes binnen het plangebied vastgesteld. De loods van Hangar 11 wordt aanvullend op het onderzoek uit 2010 beoordeeld als ongeschikt als verblijfplaats voor vleermuizen. De bijgebouwen waarin een toegankelijke spouwmuur aanwezig is, dan wel houtbeschoot aan de buitenzijde van het pand waarachter vleermuizen kunnen wegkruipen, zijn in potentie wel geschikt, maar tijdens het intensieve onderzoek in 2010 zijn ook hier geen verblijfplaatsen aangetroffen.

Nieuw in vergelijking met het onderzoek uit 2010 is de aanwezigheid van de strikt beschermde boommarter op de Lonnekerberg, vastgesteld in juli 2011 door middel van zgn. 'cameravallen' (www.waarneming.nl). Het is mogelijk dat de omgeving van Hangar 11 onderdeel uitmaakt van het leef- en jachtgebied van deze nachtactieve soort. Aanwezigheid van verblijfplaatsen is niet waarschijnlijk, hiervoor biedt het aangrenzende bosgebied van de Lonnekerberg ook veel meer en betere mogelijkheden.

Nieuw is ook een waarneming van een foeragerende das op 20 juli 2012 (www.waarneming.nl) in het bosgebied bij het deelgebied De Strip, ten noordwesten van het plangebied. Aanwijzingen voor de aanwezigheid van een verblijfplaats (burcht) van de das binnen het plangebied kan worden uitgesloten omdat geschikte locaties hiervoor ontbreken. Ook is het niet waarschijnlijk dat dassen in het plangebied foerageren. Rondom het plangebied zijn diverse hekwerken aanwezig die het fysiek moeilijk, dan wel onmogelijk maken voor dassen om het gebied te bereiken. Samengevat wordt geconcludeerd dat het plangebied voor mogelijk aanwezige dassen in de omgeving geen specifieke functie vervult en onderdeel uitmaakt van zijn leefomgeving.

Tot slot is in de zomer van 2013 een vale vleermuis op de Lonnekerberg gevangen (*eigen informatie*). Het gaat om een zeer zeldzame soort. Verblijfplaatsen van de soort zijn niet bekend, ook niet elders in de regio en de soort heeft een actieradius van tientallen kilometers. Aanwezigheid van een verblijfplaats binnen het plangebied is niet waarschijnlijk, aangezien de soort bekend staat als bijzonder kritisch bij de keuze van verblijfplaatsen in gebouwen en boomholten. Het plangebied biedt in die zin niet of nauwelijks mogelijkheden.

Vogels

Binnen het plangebied komt een groot aantal broedvogels voor. Het gaat om diverse algemene soorten als merel, vink, houtduif, koolmees en roodborst. Relevant in het kader van de Flora- en faunawet zijn vooral de soorten die jaarrond gebruik maken van hun verblijfplaatsen (nesten). Op de Lonnekerberg is in 2010 een territorium van buizerd en sperwer vastgesteld. De nestlocaties zijn niet gelokaliseerd maar bevonden zich in ieder geval ruim buiten de begrenzing van het plangebied. Binnen of direct rond het plangebied zijn een viertal vogelsoorten aangetroffen, die op basis van ecologische omstandigheden bijzonder zijn en moeten worden beschouwd als zgn. 'jaarrond-soorten'.

Het gaat om braamsluiper (2 territoria in 2010), geelgors (2 territoria), kneu (1) en veldleeuwerik (1 tot 2 territoria). Voor de vermelde vogelsoorten heeft het deelgebied vooral een functie als broedbiotoop en leefgebied in het zomerhalfjaar.

Effectenbeoordeling

Algemeen

Binnen het plangebied vinden op dit moment in beperkte mate activiteiten plaats. Een aantal gebouwen in en rond het plangebied wordt extensief gebruikt voor diverse kleinschalige bedrijvigheid en opslag van materialen. Verkeersbewegingen vinden in beperkte mate plaats.

Effecten op flora en fauna door activiteiten zoals beurzen, tentoonstellingen etc. zijn naar verwachting zeer beperkt. De activiteiten vinden in de loods plaats en leiden vooral tot een toename van verkeersbewegingen waaraan fauna binnen het plangebied in principe aan gewend is. Het is niet waarschijnlijk dat meer verkeersbewegingen leidt tot (meer) verstoring.

Wilde marjolein

Aandachtspunt is de eventuele vestiging van wilde marjolein en de parkeerfuncties. De soort is (nog) niet aangetroffen binnen het plangebied maar breidt zich vrij eenvoudig uit. De soort is gevoelig voor betreding (en parkeren). Geadviseerd wordt om bij vestiging (een deel van) de planten te verplanten naar geschikte bosranden in de omgeving waarmee de gunstige staat van instandhouding in ieder geval blijft gegarandeerd.

Levendbarende hagedis

Op levendbarende hagedis hebben de voorgenomen gebruiksvormen naar verwachting geen negatief effect omdat het leefgebied van de soort in bloemrijke, schrale bermen en structuurrijke bosranden onaangetast aanwezig blijft. Er wordt op deze locaties ook niet geparkeerd.

Das, boommarter en eekhoorn

Voor de boommarter en eekhoorn vormt het plangebied een marginaal leefgebied. In en rond het plangebied is en blijft het leefgebied (bos) voorhanden en het is niet waarschijnlijk dat de nieuwe, vrij extensieve gebruiksvormen leiden tot meer verstoring of sterfte door bijvoorbeeld verkeer. Daarbij komt dat boommarter voornamelijk 's nachts actief is, wanneer er geen of weinig activiteiten plaatsvinden.

Steenmarter

Een aandachtspunt is wel de mogelijke aanwezigheid van de steenmarter. Het is een opportunist die graag gebruikt maakt van leegstaande gebouwen. Hoewel met de gebruiksvormen geen wijzigingen worden aangebracht in gebouwen en/of infrastructuur, kan bijvoorbeeld het in gebruik nemen van een loods bij aanwezigheid van steenmarters wel leiden tot verstoring van deze dieren. Gelet op het grote aanbod aan alternatieve verblijfplaatsen en leefgebieden in de directe omgeving zal de gunstige staat van instandhouding nooit in het geding zijn. Gevraagd wordt om alertheid als invulling van de algemeen geldende zorgplicht. Indien van de soort verblijfplaatsen worden aangetroffen en verstoring waarschijnlijk is, zijn passende mitigerende maatregelen nodig, uitgevoerd door een ter zake kundige.

Evenementen

Effecten op flora en fauna door evenementen zijn vooral te verwachten door verstoring door geluid, verlichting en betreding. Evenementen en bijeenkomsten kunnen in principe het gehele jaar door plaatsvinden, dus ook tijdens het broedseizoen. Veel soorten zijn in staat om bij verstoring tijdelijk uit te wijken naar alternatieve voedsel- en leefgebieden in de omgeving. In die zin zijn er in en rond het plangebied voldoende alternatieve gebieden voorhanden en is de verstoring beperkt van aard,

omvang en duur. Anders ligt dit voor soorten die door de aanwezigheid van verblijfplaatsen zoals nesten gebonden zijn aan een bepaalde locatie en niet de mogelijkheid hebben om al dan niet tijdelijk uit te wijken naar de omgeving. Het gaat daarbij om (broed)vogels en vleermuizen.

Vleermuizen

Zoals aangegeven zijn er binnen het plangebied geen verblijfplaatsen van vleermuizen aangetroffen. De hangar is bovendien ongeschikt als verblijfplaats voor vleermuizen. Een aantal (bij)gebouwen zijn door de aanwezigheid van spouwmuren of houtbeschoot in principe geschikt, maar hiervoor geldt dat hier ondanks het intensieve veldonderzoek in 2010 geen verblijfplaatsen in zijn aangetroffen. Het is daarmee niet waarschijnlijk dat een evenement leidt tot verstoring van vleermuisverblijfplaatsen binnen of direct rond het plangebied.

Vleermuizen zijn over het algemeen gevoelig voor verstoring door verlichting, al is van soorten als laatvlieger en gewone dwergvleermuis bekend dat ze juist aangetrokken worden door verlichting en hier graag foerageren. Verlichting tijdens de evenementen wordt beperkt tot parkeerplaatsen en wegen. Daarbij komt dat het plangebied een beperkte functie heeft als foerageergebied voor vleermuizen. Het is dan ook niet waarschijnlijk dat negatieve effecten ontstaan door verlichting. De evenementen zijn bovendien beperkt in ruimte en tijd en vinden binnen in de hangar plaats.

Samengevat wordt geconcludeerd dat bij evenementen en bijeenkomsten op vleermuizen geen negatieve effecten worden verwacht. Geadviseerd wordt om bij het plaatsen van (tijdelijke) verlichting gebruik te maken van strooilichtbeperkende armaturen om onbedoelde verlichting van de omgeving zoveel mogelijk te voorkomen.

Vogels

In en direct rondom het plangebied komen geen vogelsoorten voor die bekend staan als bijzonder verstoringsgevoelig. Het gaat vooral om algemene soorten die in meer of mindere mate gewend zijn aan activiteiten binnen het plangebied. Versturende effecten zijn met name te verwachten op vogels in de broedtijd. Het gaat om verstoring door geluid, verlichting, verkeersbewegingen, opbouw- en afbouwwerkzaamheden en eventuele betreding.

Effecten door betreding worden niet verwacht. De evenementen zijn beperkt in omvang en aantal bezoekers. Er is veel parkeerruimte aanwezig, deels in de vorm van parkeerplaatsen, deels in de vorm van voormalige taxi- en rolbanen. De parkeervoorzieningen liggen dicht bij Hangar 11 en het evenement vindt plaats in de hangar waar voorzieningen zoals toiletten ruimschoots aanwezig zijn. Betreding door bijvoorbeeld 'wildplassers' is daarmee ook niet waarschijnlijk. Maatregelen, zoals het uitrusten van groenelementen met hekwerken om potentiële nestlocaties tijdens het broedseizoen te beschermen tegen betreding, worden daarom niet noodzakelijk geacht.

Over de versturende effecten van muziek-evenementen en festivals op vogels is nog maar weinig bekend. Recent is voor de effecten van het dancefestival Amsterdam Open Air op broedvogels een onderzoek uitgevoerd (*Krijgsveld, Jonkhorst & Van der Vliet, juli 2012*). Hoewel dit evenement op de aantal punten zeker niet vergelijkbaar is met de situatie rond Hangar 11 (zo betreft het hier bijvoorbeeld een buitenevenement met naar verwachting meer verstoring van de omgeving) geeft het onderzoek wel inzicht in de effecten van een muziek-evenement op broedvogels.

Het dancefestival bestond uit een tweedaags evenement op 26 en 27 mei 2012 met in totaal een 25.000 bezoekers. Het terrein was geopend in de middag en avond tot circa 23.00 uur. Naar aanleiding van het onderzoek zijn er geen indicaties verkregen dat het festival heeft geleid tot ernstige verstoring van broedvogels in het gebied. Zelfs niet op kritische soorten zoals ransuil en blauwe reiger, die op dat moment nesten met jongen hadden op korte afstand van de muziekpodia. De

resultaten leiden tot de volgende conclusies omtrent de effecten van het festivals en muziekevenementen op vogels:

- De waargenomen reacties van vogels op het festival wijzen erop dat het festival niet heeft geleid tot ernstige verstoring in die zin dat vogels hun nest hebben verlaten.
- Naar alle waarschijnlijkheid hebben de vogels wel enige hinder ondervonden van het festival, bijvoorbeeld omdat ze minder voedsel konden verzamelen, of door stress een hogere energie-uitgave hebben gehad. Dit betreft met name de broedgevallen op het festivalterrein en in de directe nabijheid van grote bezoekersstromen of muziekpodia.
- De beperkte duur van het festival (2 dagen) heeft waarschijnlijk bijgedragen aan het afwezig blijven van ernstige verstoring, en ook het feit dat de ochtend en nacht na elf uur 's nachts vrij waren van muziek en publiek. Bovendien waren er geen licht- of vuurwerkshows. Dit heeft de vogels, en ook nachttactieve dieren als vleermuizen, de mogelijkheid gegeven om te foerageren, en is in die zin voor vogels een belangrijk aspect van het festival geweest.
- De mitigerende maatregelen die vooraf zijn genomen zullen eveneens een belangrijke positieve bijdrage hebben gehad (beperkte toegankelijkheid, bezielde hekken, gerichte verlichting).

De (muziek)evenementen in het plangebied zullen in Hangar 11 plaatsvinden. De geluidsniveaus op de omgeving zijn daardoor naar verwachting geringer dan in het voorbeeld van het festival. Bovendien worden de geluidsniveaus begrensd door strikte normen, zoals vastgelegd in het ontwerpbesluit. Verwacht wordt dat (muziek)evenementen en bijeenkomsten waarbij versterkte muziek ten gehore worden gebracht geen negatieve effecten op (broed)vogels hebben. Wel is het daarbij van belang dat de duur van het (muziek)evenement of bijeenkomst zoveel mogelijk wordt beperkt.

Conclusies

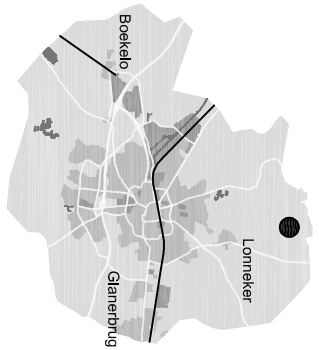
Samengevat wordt geconcludeerd dat de voorgestelde gebruiksvormen binnen het plangebied in en rond Hangar 11 naar verwachting geen negatieve effecten op beschermde flora en fauna hebben. De Flora- en faunawet staat de uitvoerbaarheid van deze plannen niet in de weg. Geadviseerd wordt om verlichting tot een minimum te beperken en te werken met strooilichtbeperkende armaturen om onbedoelde verlichting van de omgeving te voorkomen.

Bijlage 1. Overzichtskaart begrenzing plangebied Hangar 11.

(ADT, 4 september 2013).

- Legenda**
- topografie
  - gebouwen
  - begrenzing
  - bestaande gebouwen, voorzieningen, infrastructuur en berm

Begrenzing PAB H11

4 september 2013
 schaal 1 : 6000

formaat
A4

Gemeente **Enschede**
 D:\ISC\A\astgoed\informatie

ADT AREA
 DEVELOPMENT
 TWENTE

Aan deze tekening kunnen geen rechten worden ontleend!